

Projektas „Rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės „Raštų“ leidyba

Ramunė LENKIMAITĖ

Šiais metais Regionų kultūrinių iniciatyvų centras įgyvendina projektą „Rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės RAŠTŲ leidyba“. Projektą remia Lietuvos kultūros taryba, Akademinių žemaičių jaunimo korporacija „Samogitia“, Rokiškio krašto muziejus.

Šio projekto tikslas – sudaryti galimybę visuomenei lietuvių kalba skaityti vienos iš pirmųjų istorinės Lietuvos moterų rašytojų Sofijos Viktorijos Tyzenhauzaitės prancūzų kalba parašytas ir išleistas knygas. Tuo tikslu šiais metais jau užbaigtas iš prancūzų į lietuvių kalbą išversti šios autorės 1875 m. parašytas istorinis romanas „Gertrūda. Grafaitė Komorovska. Grafienė Potocka, grafo Felikso Potockio žmona“. Vykdamas projektą bus sudaryti ir spaudai parengti du S. Tyzenhauzaitės „Raštų“ tomai, įtraukiant į juos penkias iš originalo prancūzų į lietuvių kalbą išverstas knygas. Jos bus išleistos lietuvių kalba, platinamos Lietuvoje, esant poreikiui, ir kitose šalyse.

Numatyta, kad pirmąjį „Raštų“ tomą sudarys „Reminiscencijos“, istorinis romanas „Halina Oginskytė, arba Švedai Lenkijoje“, antrąjį – istoriniai romanai „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos sąjunga su Lenkija“, „Barbora Radvilaitė“, „Gertrūda. Grafaitė Komorovska. Grafienė Potocka, grafo Felikso Potockio žmona“, trečiąjį – istoriniai romanai „Lenkas Santo Dominge, arba Jaunoji kreolė“, „Politikos nykštukas“, „Litanijos“ ir kt.

Sofijos Viktorijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė portretas (dailininkas Johanas Baptistas Lampis (jaunesnysis). Portretas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

RAŠYTOJA SOFIJA VIKTORIJA TYZENHAUZAITĖ DE ŠUAZEL-GUFJĖ

Jurga Palangytė

Rašytoja Sofija Viktorija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) – viena pirmųjų istorinės Lietuvos moterų rašytojų. Ji prancūzų kalba parašė ir išleido 7 knygas: „Lenkas Santo Dominge, arba jaunoji Kreolė“ (1818); „Barbora Radvilaitė“ (1820 m.); „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos sąjunga su Lenkija“ (1824 m.); „Politikos nykštukas“ (1827 m.); „Halina Oginskytė, arba Švedai Lenkijoje“ (1831 m.); „Reminiscencijos“ (1862 m.); „Gertrūda. Grafaitė Komorovska. Grafienė Potocka, grafo Felikso Potockio žmona“ (1875 m.) ir nedidelės apimties giesmių leidinėlį „Litanijos“ (1878 m.). Šios autorės knygos XIX–XX a. buvo populiarios Europoje, Rusijoje, dalis jų išversta į lenkų, vokiečių, anglų, rusų kalbas, šiandien jau yra tapusios antikvarinėmis vertybėmis (kai kurių iš jų Lietuvoje iš viso nėra, o užsienio šalyse tik dalį jų įmanoma rasti bibliotekose, ten jos saugomos kaip vertingas kultūros palikimas, ribojamas prieinamumas net prie jų skaitmeninių versijų, pvz., prie knygų „Barbora Radvilaitė“, „Politikos nykštukas“). S. Tyzenhauzaitės knygos – svarbi ir vertinga Lietuvos kultūros paveldo ir grožinės

literatūros, parašytos užsienio kalbomis, dalis. Literatūrologė, Vilniaus universiteto prof. Brigita Speičytė yra pažymėjusi, kad „*Tyzenhauzaitės de Suazel-Guffé istorinių romanų komunikacinė strategija pasižymi visų pirma kultūrinės diplomatijos siekiu – tarptautiniame literatūros lauke populiarinti Lenkijos ir Lietuvos istoriją. [...] Moteriškoji perspektyva ir emocinės patirties problematika autorės romanuose yra ta reikšmių plotmė, kurioje labiausiai išryškėja požiūris į istoriją kaip pasaulio kaitą. [...] Autorės kūryba ypač įdomi dėl distancijos ir paveldėtų bei naujų gyvenimo formų atžvilgiu. Kaip rodo rašytojos biografinės nuotrupos ir literatūriniai pėdsakai, toks aristokratės skepsis palaikė jos pačios religinę sąmonę, tačiau iš panašios senojo visuomenės elito žmonių jausenos bei kultūrinių resursų formavosi ir modernių vizionierių, visuomenės kritikų pozicijos, ir literatūrinės estetikos meniniai atradimai [...]“.*

Iki 2004 m. šios rašytojos knygų lietuvių kalba nebuvo išleista, nors ji didžiąją jų dalį parašė gyvendama Lietuvoje (Rokiškio, Kairėnų dvaruose, Vilniuje ir Plateliuose). 2004 m. S. Tyzenhauzaitės knygas versti į lietuvių kalbą pradėjo Regionų kultūrinių iniciatyvų centras (toliau – RKIC). Jis 2004m. lietuvių kalba išleido „Reminiscencijas“, o 2006m. – „Halina Oginskytę, arba Švedas Lenkijoje“. Kadangi vėlesniais metais niekas iš kitų leidyklų šios rašytojos knygų vertimu į lietuvių kalbą neužsiėmė, 2016–2021 m. RKIC išvertė dar tris šios rašytojos knygas: „Lenkas Santo Dominge, arba Jaunoji kreolė“, „Barbora Radvilaitė“, „Vladislovas Jogaila, arba Lietuvos sąjunga su Lenkija“ ir 2021 m. išleido dvi – „Lenkas Santo Dominge, arba Jaunoji kreolė“ bei „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos sąjunga su Lenkija“. RKIC planuoja iki 2023m. vidurio į lietuvių kalbą išversti visas likusias šios autorės knygas. 2004, 2006 m. išleistos S. Tyzenhauzaitės knygų jau išplatintos daugiau kaip prieš dešimtmetį, Lietuvos bibliotekose jų nėra daug. Na o skaitytojai šių leidinių ieško,

S. Tyzenhauzaitės knygos – nedidelės apimties (nuo 80 iki 190 puslapių), todėl, planuojant seniau ir naujai į lietuvių kalbą išverstų knygų leidybą, atsižvelgiant į skaitytojų poreikius, planuojama 2022–2024 m. užbaigti į lietuvių kalbą versti žinomą S. Tyzenhauzaitės rašytinį palikimą ir išleisti tris jos „Raštų“ tomus (du pirmuosius – 2022 m., trečiąjį – 2024 m.).

Gertrūda. Grafaite Komorovska

Grafiene Potocka, grafo Felikso Potockio žmona

Sofija TYZENHAUZAITĖ

Iš prancūzų į lietuvių kalbą vertė

Virginijus BARANAUSKAS

Liūdno dramos, kurią netrukus skaitysite, siužetas paimtas ne iš istorinio romano, bet iš kelių pono Kraševskio romanų bei kitų jo kūrinių, labai vertinamų Lenkijoje, pasakojimo, o Kraševskis rėmėsi naujais neginčytiniais dokumentais, kuriuos pats surinko ir ištyrinėjo.

Įvykiai, apie kuriuos kalbama, vyko tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimtais – tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt ketvirtais metais.

Pasakojama apie Lenkijai pražūtingą laikmetį. Šalį iš vidaus draskė įvairiausių pakraipų ginkluotų konfederatų vaidai, visi jie teigė ketinantys ginti šalies sienas nuo kaimynų užkariavimų, bet niekada nesutarė tarpusavyje, kokios gerovės nori tėvynei, o nesiliaujančios peštynės tik patvirtino žinomą tiesą: „Bet kuri tarpusavyje besidraskanti šeima pražus.“ Ji taps galingų kaimynų, atidžiai sekančių jos nelaimės ir nesėkmės bei sugebančių jomis pasinaudoti, grobiu. Kornelis rašė: „Ką jis gali padaryti prieš tris? Mirti!“

Lenkija kovojo su Rusija, Austrija, Prūsija. Lenkija mirė.

Potockių šeima, žinoma nuo XII amžiaus, buvo laikoma viena garsiausių Lenkijoje. Tuo metu jos galva buvo Kijevo vaivada Pranciškus Salezijus Potockis, jo milžiniškos valdos buvo ne mažesnės nei Olandijos karalystė. Deja, pajamos neatitiko valdomų dvarų dydžio ir tesiekė milijoną aštuonis šimtus tūkstančių frankų per metus. Pelnas galėjo būti dešimteriopai didesnis, jei būtų pasinaudota agronomijos mokslo pasiekimais, bet tada to dar nemokėta.

(Nukelta į 24 p.)